

ЛІТЕРАТУРА

1. Горелов И. Н. Избранные труды по психолингвистике / И.Н. Горелов. — М.: Лабиринт, 2003. — 314 с.
2. Языкознание. Большой энциклопедический словарь / Гл. ред. В.Н. Ярцева. — 2-е изд. — М.: Большая Российская энциклопедия, 1998. — 685 с.
3. Бацевич Ф. Смысл: сутність і сфери вияву в мові // Ф. Бацевич. — Вісник Львів. ун-ту. Серія філол. 2004. — Вип. 34. — Ч. 1. — С. 346–353.
4. Пиз А. Язык жестов: как читать мысли других людей по их жестам / А. Пиз. — М.: Ай-Кью — 1995. — 257с.
5. Коццолино М. Невербальная коммуникация. Теория, функции, язык и знак / М. Коццолино. — Х.: Изд-во «Гуманитарный Центр», 2009. — 248 с.
6. Галичев А.И. Введение в практический курс немецкой кинесики и проксемики / А.И. Галичев. — М.: Военный Краснознаменный институт, 1990. — 121 с.
7. Экман П., Фризен У. Узнай лжеца по выражению лица / П. Экман, У. Фризен. — СПб.: Питер, 2010. — 272 с.
8. Вилюнас В. Психология эмоций / В. Вилюнас. — СПб.: Питер, 2008. — 496 с.
9. Багдасарова Н.А. Невербальные формы выражения эмоций в контексте разных культур: универсальное и национальное / Н.А. Багдасарова // Материалы межвузовского семинара по лингвострановедению. — МГИМО-Университет, 2006. — С. 14-16.

УДК – 811.133.1'42

Клименко О.В.
(Мелітополь, Україна)

МІРКУВАННЯ У ПРОЦЕСІ РОЗКРИТТЯ ЦІННІСНИХ АСПЕКТІВ НОВЕЛИ

У статті робиться спроба проаналізувати процес смислоутворення художнього тексту та участь текстово-дискурсивної одиниці міркування у цьому процесі, функції цієї одиниці у розкритті експліцитного та імпліцитного смислу новели, її теми та ідеї, участь міркування у процесі осмислення ціннісних аспектів тексту.

Ключові слова: смислоутворення, міркування, тема та ідея новели, смисли тексту.

В статтє предпринимается попытка анализа процесса смыслообразования художественного текста, а также участие в этом процессе рассуждения как текстово-дискурсивной единицы, её функции в раскрытии эксплицитного и имплицитного смысла новеллы, её темы и идеи, участие рассуждения в процессе осмысления ценностных аспектов текста.

Ключевые слова: смыслообразование, рассуждение, тема и идея новеллы, смыслы текста.

© Клименко О.В., 2011

The paper aims at providing a comprehensive analysis of the sense formation process. Cogitation is analyzed as a text-discourse unit participating in the sense formation process. Particular attention was paid to this unit function in disclosure of implicit and explicit meaning of a short story, its subject and idea.

Key words: *sense formation, cogitation subject and idea of a short story.*

Для дослідження ролі міркування у розкритті ціннісних аспектів новелістичного твору спробуємо насамперед надати визначення процесу смислоутворення. Як зазначають дослідники, процес смислоутворення – це процес перетворення суми всіх смислів тексту у загальний його смисл [1 : 27]. У процесі смислоутворення відбувається генерування ціннісних смислів, семантичне представлення тих чи інших елементів тексту як таких, що мають певний ціннісний смисл. Міркування як одна з одиниць тексту має своє семантичне наповнення, яке утворює певні смисли, що розкриваються за допомогою цієї текстово-дискурсивної одиниці.

Наше дослідження має на меті з'ясувати участь міркування у розкритті смислу тексту, а також довести, що ця одиниця використовується автором у художньому тексті для розкриття смислу подій та його теми. Ми виходимо з гіпотези про те, що міркування в художньому тексті допомагає побудувати логічну послідовність подій. Логічні компоненти міркування – теза, аргументи та висновок – пов'язані з подальшим розвитком тексту. Таким чином, ми можемо припустити, що саме міркування є тим елементом тексту (композиційним та змістовним), який створює загальний його смисл.

Міркування як результат процесу мислення та як одиниця тексту має три змістовних пласти: логічний, смисловий та інформаційний [3 : 40]. Смисловий рівень проявляється в тому, що група пропозицій поєднується одним загальним змістом, однією загальною темою, розкриває один загальний смисл. Такою групою пропозицій може бути міркування як одиниця тексту, як текст у тексті. На логічному рівні відбувається співвіднесеність із розумовою діяльністю людини, міркування спирається на умовивід як на процес мислення. Отже, міркування є результатом процесу мислення людини та розкриває один загальний смисл тексту.

Природним є зв'язок міркування як логічної категорії, що містить смисловий рівень, з процесом смислоутворення. Логічний характер смислопошукової роботи зумовлюється тим, що в ситуаціях, які вимагають розуміння та осмислення (тобто у процесі смислоутворення), людина керується насамперед логікою. З іншого боку, у процесі смислоутворення тексту відбувається своєрідне «нашарування» логічних схем на процес «викриття смислу» [1: 25].

Таким чином, міркування як текстово-дискурсивна одиниця тісно пов'язане зі смислопошуковою роботою та з процесом смислоутворення. Розглянемо, як відбувається процес смислоутворення та як у цьому процесі бере участь міркування.

Ми вважаємо, що міркування як зафіксований на письмі результат розумової діяльності індивіду виступає засобом розкриття символічного плану новели та надання глибокої інтерпретації смислів тексту, тобто сприяє створенню авторських та особистісних смислів. Саме через цю текстово-дискурсивну одиницю відбувається розкриття експліцитного та імпліцитного смислу новели, її теми та ідеї (як у новелі Паскаль Дюфренуа «*La corde d'or*» або Франсуаза Герен «*Je serai là jusqu'au bout*»).

Створення особистісних смислів відбувається через осмислення проблеми життєвих цінностей людини, тобто ціннісних аспектів новели. Як зазначає з цього приводу В. А. Маринчак, “ціннісна семантика [...] пов’язана не лише з явним прямим позначенням, але й із неекспліцитними способами передачі [...] ціннісних смислів. Розгляд, затвердження ціннісної значимості тих чи інших реалій, тих чи інших феноменів виникає у результаті ментальної, перцептивної, емоційно-вольтивної активності суб’єкта, що створює текст, та суб’єктів, представлених у самому художньому тексті” [2 : 6]. Таким чином, осмислення головних ціннісних аспектів новели відбувається у тому числі у результаті ментальної діяльності суб’єкта мовлення, тобто його розмірковувань. Одним із об’єктів міркування можуть бути універсальні поняття, символи, загально визнані цінності. Такі міркування будуються на створенні асоціативних зв’язків та особистісних смислів.

Як було виявлено у результаті проведеного аналізу, участь міркування у створенні особистісних смислів новели, тобто у процесі осмислення її головних ціннісних аспектів, є його головною функцією у процесі смислоутворення тексту новели.

Міркування бере безпосередню участь у процесі осмислення головних ціннісних аспектів, а отже, у розкритті головної ідеї твору, у створенні його смислу, як у новелі Габріель Ролан «*Heureux qui comme Albert!*». Осмислення головних моральних цінностей приводить до інтерпретації смислу тексту, до завершення процесів смислоутворення та розкриття головної ідеї новели.

Міркування як логічна категорія виконує функцію логічного зв’язку подій, бере безпосередню участь у побудові логічної структури твору. На нашу думку, структурний зв’язок окремих композиційних частин у новелі відбувається саме завдяки міркуванню, і таким чином можна прослідкувати за перебігом подій твору. У той же час міркування сприяє розкриттю смислу кожної композиційної частини новели, виконуючи одночасно функцію смислового зв’язку подій.

Таким чином, міркування в новелі підготовляє читача до подальшого перебігу сюжету, підбиває підсумок попередніх подій. Це є другою функцією міркування у процесі смислоутворення художнього тексту. При цьому на подальший перебіг подій указують такі лексичні одиниці, що мають значення узагальнення, підбиття підсумків (*bref, cependant, alors* і т. ін).

Від місця міркування у композиційній побудові новели залежать його функції у процесі смислоутворення. Слід зауважити, що з розвитком подій у тексті та з розкриттям смислу тексту пов’язані головні компоненти логічної структури міркування – теза, аргументи та висновок. При цьому міркування найчастіше відбувається у фінальній частині новели, як, наприклад, у новелі Жонатан Коллен «*Quai 9*». Це міркування представляє собою діалог, але у той же час цей діалог проходить у внутрішньому мовленні дівчини. Він не розрахований на іншого слухача, має внутрішню спрямованість. Аналізуючи зв’язок логічної структури міркування із загальним змістом новели, зазначимо, що теза – *certaines histoires se terminent très mal* – розкриває смисл першої частини новели.

Аргументативна частина міркування включає в себе два твердження, які також тісно пов’язані із загальним смислом новели. Перша пропозиція – *Nous avons tous des choix à faire* – розкриває смисл наступної частини новели. Від того, яку жертву принесе героїня, залежить її кінець, і цей смисл розкривається наступною пропозицією – *Ta fin dépendra des sacrifices que tu auras faits*. Висновок міркування – *Personne ne meurt le sourire aux lèvres* – розкриває смисл та пояснює останню частину новели.

Кожна логічна складова концентрує в собі смисл окремої частини тексту новели, а в цілому міркування розкриває смисл усього тексту. Подібну роль відіграє міркування в новелі Ніколя Марш «Le chat qui lisait Schopenhauer», яке також перебуває у заключній частині новели та представляє собою певний висновок із загального смислу новели, смислу, який не є вираженням експліцитно, про що свідчить використання автором виразу: *Quant à morale de cette histoire, elle est on ne peut plus claire*. Кожна складова міркування служить для вираження смислу окремої частини, а поєднання всіх цих частин в одне ціле створює новий загальний смисл усього тексту новели. Як приклад цього можна навести також міркування у новелі Режі Белей « La prison sans murs », де воно створює загальний смисл та розкриває головну ідею новели.

В новелі Жана-Марі Лаклаветіна « Mouches pouées » йдеться про життя та смерть, про ті цінності, що є головними для людини. Міркування головного героя відображають смисл «смерть» – *finir, s'éteindre, quitter le programme*, порівняння *la vie – une errance de somnambule, des images virtuelles*; «гроші», «жадібність» – *son portefeuille, mille neuf cents balles, cartes de crédit, notion d'argent*, зіставлення *l'être humain – scolopendre*. Розкриття названих смислів сприяє розкриттю головної ідеї новели – осмислення людиною головних життєвих цінностей, що приводить до трансформації її життєвої позиції.

Міркування в новелі може бути засобом створення нового смислу. Міркування персонажу відбувається зазвичай у його внутрішньому мовленні, у його думках, тобто воно пов'язує мову з мисленням, наприклад у новелі Крістіан Бергцоль « En faim ». Міркування створює загальний смисл новели, розкриваючи смисл самотності, суму: *pleurer, une tristesse, le sac lourd d'une longue vie, larmes, un chagrin, une autre peine passée*. У той же час воно надає новій інтерпретації смислам «сум», «сльози», «самотність» завдяки висновку: *Moi, je bloque tout*.

Таким чином, проаналізувавши участь міркування у створенні смислу новелістичного твору, ми можемо зробити такі висновки. Міркування експліцитно бере участь у формуванні смислу новели. Участь міркування у процесі смислоутворення залежить від його композиційного статусу. В залежності від композиційної участі міркування в процесі смислоутворення воно має різні стратегії формування смислу.

Міркування, що перебуває на початку твору, включає в себе стратегії повідомлення інформації, створення пресупозиції для успішного процесу смислоутворення. Міркування наприкінці новели включає в себе стратегії підбиття підсумків, інформаційної концентрації, експліцитно виражає головну ідею твору.

У фінальній частині новели міркування підбиває підсумки сказаного, створює асоціативні зв'язки, розкриває головну ідею твору через пояснення того, про що йшлося у новелі. Смисл, який створює міркування, що розташовується на початку твору, стає повністю зрозумілим лише після його прочитання. Міркування віддзеркалює загальний смисл новели не лише завдяки його місцю в композиційній побудові новели, а й через семантичне наповнення, лексичні одиниці, за допомогою яких відбувається процес смислоутворення.

Головною функцією міркування у процесі смислоутворення тексту новели є його участь у створенні особистісних смислів новели, тобто у процесі осмислення її головних ціннісних аспектів. Ще однією важливою функцією міркування у смислотворенні

новели є функція смислового зв'язку подій, підготовка читача до сприйняття подальшого перебігу сюжету, підбиття підсумків попередніх подій.

ЛІТЕРАТУРА

1. Каракозов Р. Р. Хронотипические основы смыслообразования / Р. Р. Каракозов // Мир психологии. – 2001. – №1. – С. 23 – 33.
2. Маринчак В. А. Интенциональное исследование ценностной семантики в художественном тексте: Монография / В. А. Маринчак. – Харьков: Фолио, 2004. – 287 с.
3. Хведелидзе Ц. Д. Структурно-семантические параметры композиционно-речевой формы “рассуждение” (на материале английского языка) : дисс. ... канд. филол. наук : 10.02.04 “Германские языки” / Ц. Д. Хведелидзе. – Тбилиси: [б. и.], 1982. – 209 с.

УДК 82.091(477)+82.091(430)

*Козлик І.В., Проців Г.Ф.
(Івано-Франківськ, Україна)*

О. НАЗРУК І Л. ФЕЙХТВАНГЕР: ДО ПИТАННЯ ПРО АМПЛІТУДУ КОМПАРАТИВНИХ ЗІСТАВЛЕНЬ

У статті розглянуто питання про евристичну легітимність компаративного літературознавчого дослідження творчості О. Назарука та Л. Фейхтвангера, виходячи з особливостей об'єктно-предметної сфери порівняльного літературознавства та існуючих поглядів на значення в історико-літературному процесі творчості так званих «непершорядних» письменників.

Ключові слова: *компаративістика, «непершорядні» письменники, історико-літературний процес, О. Назарук, Л. Фейхтвангер.*

В статье рассмотрен вопрос об эвристической легитимности компаративного литературоведческого исследования творчества О. Назарука и Л. Фейхтвангера, исходя из специфики объектно-предметной сферы сравнительного литературоведения и существующих взглядов на значение в историко-литературном процессе творчества так называемых «непервостепенных» писателей.

Ключевые слова: *компаративистика, «непервостепенные» писатели, историко-литературный процесс, О. Назарук, Л. Фейхтвангер.*

The article deals with the question of heuristic legitimacy of comparative literary criticism research of works by O. Nazaruk and L. Feuchtwanger, taking into consideration peculiarities of objective and subject sphere of comparative literary criticism and existing views on the meaning in historical-literary process of works by so-called “not-paramount” writers.

Key words: *comparative, “not-paramount” writers, historical-literary process, O. Nazaruk, L. Feuchtwanger.*

© Козлик І.В., Проців Г.Ф., 2011